

Editor's word Special Issue on Data-Driven Governance in Iran

*Sahar Babaei ¹

1. Assistant Professor, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran.

Use your device to scan
and read the article online

Citation: Babaei, S. (2024). [Special Issue on Data-Driven Governance in I.R. Iran (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 14(51), 2-9. <https://doi.org/10.22034/sspp.2024.715909>

<https://doi.org/10.22034/sspp.2024.715909>

ABSTRACT

The importance of data and data-driven analytics in governance is undeniable. Data-driven governance is one of the prerequisites for achieving good governance and citizen satisfaction with governance. To promote and expand this concept and to familiarize with the obstacles and challenges of its implementation in public and sectoral governance in Iran, a call for papers titled "Data-Driven Governance" was issued by the Journal of Strategic Policy Studies in Public Policy in the winter of 2023. Out of more than 40 abstracts received, six research articles were finally accepted in three main areas: the concept of data-driven governance and its prerequisites, the obstacles and challenges of data-driven governance, and the ethical and policy considerations of data-driven governance. These articles are presented in this special issue for readers and enthusiasts of data-driven governance. This special issue is an initial effort to value the application of data in governance, and it is hoped that it will promote this important matter in other scientific journals in the country and, more importantly, in the field of governance practice.

Keywords:

Governance, Data-Driven Governance, Ethical Considerations, Obstacles and Challenges

* Guest editor:

Sahar Babaei

Address: Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: sa.babaei@ut.ac.ir

سخن سردبیر ویژه‌نامه حکمرانی داده‌محور در ایران

* سحر بابائی^۱

۱. استادیار، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

اهمیت داده و تحلیل‌گری مبتنی بر داده آن هم در عرصه حکمرانی بر هیچ کس پوشیده نیست. حکمرانی داده‌محور از جمله الزامات تحقق حکمرانی خوب و رضایت شهروندان نسبت به حکمرانی است. در راستای گسترش و ترویج این مفهوم و آشنایی با موانع و چالش‌های پیاده‌سازی آن در عرصه‌های عمومی و بخشی حکمرانی در ایران، فراخوانی با عنوان حکمرانی داده‌محور از سوی نشریه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی در زمستان ۱۴۰۲ منتشر شد. از میان بیش از ۴۰ چکیده دریافتی، نهایتاً ۶ مقاله پژوهشی در سه محور مفهوم حکمرانی داده‌محور و الزامات تحقق آن، موانع و چالش‌های حکمرانی داده‌محور، و ملاحظات اخلاقی و سیاستی حکمرانی داده‌محور پذیرفته شد که در این ویژه‌نامه در اختیار خوانندگان و علاقه‌مندان به حکمرانی داده‌محور قرار می‌گیرد. ویژه‌نامه حاضر تلاشی اولیه در زمینه ارج نهادن به کاربست داده در حکمرانی است و امید است که موجب ترویج این مهم در سایر نشریات علمی کشور و مهم‌تر از آن در عرصه عمل حکمرانی گردد.

کلیدواژه‌ها:

حکمرانی، حکمرانی داده‌محور، ملاحظات اخلاقی، موانع و چالش‌ها

* سردبیر مهمان:

سحر بابائی

نشانی: دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: sa.babaei@ut.ac.ir

پاسخگویی، بهبود رضایت شهروندان و حل فعالانه مسائل شود. با بکارگیری داده‌ها، کشورها می‌توانند مدل‌های حکمرانی خود را به شکلی پاسخگوتر، کارآمدتر و همراستاتر با نیازهای جوامع خود تغییر دهند.

مقالات منتشر شده در این ویژه‌نامه

علی‌رغم مزایای زیاد حکمرانی داده‌محور، همچنان بکارگیری این رویکرد در بسیاری از کشورها، با موانع و چالش‌هایی مواجه بوده است که شناخت این چالش‌ها می‌تواند زمینه حکمرانی صحیح با استفاده از داده‌ها را فراهم آورد. براین اساس و به‌منظور تقویت مباحث نظری در حوزه حکمرانی داده‌محور، مجله مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی اقدام به انتشار ویژه‌نامه حکمرانی داده‌محور کرد. در این راستا ۴۴ چکیده مرتبط با حکمرانی داده‌محور به نشریه ارسال شد که از آن میان بیش از ۱۵ چکیده مورد تایید اولیه قرار گرفت و در نهایت ۶ عنوان مقاله با تایید در فرایند داوری در قالب ویژه‌نامه تابستان ۱۴۰۳ منتشر شد. تلاش شد که مقالات به گونه‌ای انتخاب شوند که محورهای ویژه‌نامه شامل اهمیت و شیوه تحقق حکمرانی داده‌محور و الزامات آن در بخش دولتی و خصوصی (مقالات اول و دوم)، موانع و چالش‌های پیاده‌سازی حکمرانی داده‌محور در حوزه عمومی و بخشی حکمرانی (مقالات سوم و چهارم)، و چگونگی مدیریت چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی استفاده از داده‌ها (مقالات پنجم و ششم) مورد توجه قرار گرفته و سیاست‌های بهبود در وضعیت حکمرانی داده‌محور در کشور پیشنهاد داده شود. عناوین این مقالات در جدول زیر قابل مشاهده است:

تبیین اهمیت حکمرانی داده‌محور در ایران

حکمرانی خوب برای پیشرفت اجتماعی ضروری است، زیرا بر ارائه خدمات عمومی تأثیر می‌گذارد، اعتماد به دولت را تقویت می‌کند و به عدالت اجتماعی کمک می‌کند (سینگ، ۲۰۲۳). از جمله رویکردهایی که باعث ارتقاء عملکرد حکمرانی می‌شود، حکمرانی داده‌محور است که به مفهوم استفاده از ابزارهای داده برای بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری در نهادهای عمومی با هدف افزایش مسئولیت‌پذیری و کارایی است. به لطف پیشرفت‌های سریع فناوری در دو دهه گذشته، دنیا مملو از داده‌ها است و تحلیل داده‌های تولید شده می‌تواند نقش مؤثری در حکمرانی کشورها ایفا کند. حکمرانی داده‌محور^۱ به استفاده از داده‌ها و ابزارهای تحلیل داده برای تقویت فرآیندهای حکمرانی و خط‌مشی‌گذاری اشاره دارد و به معنای استفاده از رویکردهای داده‌محور در جهت توسعه بینش و شناسایی الگوها به‌منظور اتخاذ تصمیمات آگاهانه، تنظیم خط‌مشی‌ها و اجرای استراتژی‌ها می‌باشد. اصول و مبانی حکمرانی داده‌محور شامل استفاده از کلان‌داده، تحلیل‌های پیشرفته، و هوش مصنوعی برای ارائه راه‌حل‌های مبتنی بر شواهد و ارتقاء کارایی و اثربخشی فرآیندهای حکومتی است (روگرز، ۲۰۱۸). در واقع دسترسی به حجم وسیعی از داده‌های تولید شده (کلان داده‌ها) و توسعه الگوریتم‌های محاسباتی برای تجزیه و تحلیل آنها، راه‌های جدیدی برای توانمندسازی حکمرانی به‌منظور رسیدگی به مشکلات در زمان مقتضی فراهم می‌سازد. به‌صورت کلی می‌توان گفت که حکمرانی داده‌محور می‌تواند منجر به بهینه‌سازی تخصیص منابع، بهبود ارائه خدمات، تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر، افزایش شفافیت و

1. Data-Driven Governance

جدول ۱- مقالات منتشر شده

ردیف	نویسنده مسئول	عنوان مقاله	محور
۱	سحر بابایی	طراحی نظام خط‌مشی‌پژوهی در حکمرانی داده‌محور	الزامات تحقق حکمرانی داده‌محور
۲	رضا پاینده	طراحی نظام حکمرانی داده در بخش خصوصی با استفاده از روش‌شناسی سیستم‌های نرم (SSM)؛ مورد مطالعه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران	
۳	ایمان اکبری	شناسایی و اولویت‌بندی موانع و چالش‌های حکمرانی داده‌محور از منظر به کارگیری هوش مصنوعی و فناوری‌های مبتنی بر داده در بخش عمومی	موانع و چالش‌های تحقق حکمرانی داده‌محور
۴	سید ایمان میرعمادی	تحلیل موانع نهادی حکمرانی داده‌محور در سطوح سازمانی و بین‌سازمانی؛ مطالعه‌ی موردی دسترسی اشتراکی به داده‌های آب در ایران	
۵	افسانه دهقان پور فرشاه	واکاوی ملاحظات اخلاقی و سیاستی حکمرانی داده‌محور	ملاحظات اخلاقی و سیاستی حکمرانی داده‌محور
۶	مصطفی محمودی	رویکردهای تنظیم‌گری در راستای مدیریت چالش‌های اخلاقی و سیاستی در حکمرانی داده‌محور	

اولین مقاله با عنوان «طراحی نظام خط‌مشی‌پژوهی در حکمرانی داده‌محور» به تبیین اهمیت داده‌محور بودن حکمرانی و طراحی نظام خط‌مشی‌پژوهی به‌عنوان یکی از الزامات تحقق آن پرداخته است. این مقاله خط‌مشی‌پژوهی را رویکردی برای استفاده از داده‌ها در همه مراحل خط‌مشی‌گذاری شامل ارزیابی پیشین، ارزیابی حین اجرا و ارزیابی پسین در نظر گرفته و تحقق خط‌مشی‌پژوهی را وابسته به در نظر گرفتن آن به‌عنوان یک سیستم تلقی می‌کند. طبق نتایج این پژوهش توجه به ورودی نظام و تأمین به موقع آنها توسط بازیگران حکمرانی شامل نیروی انسانی، منابع مالی، ارجاع مسئله و خط‌مشی مشخص و کارفرما، می‌تواند منجر به آغاز فرایند خط‌مشی‌پژوهشی شود و تا زمانی که ورودی‌ها توسط بازیگران متولی و حامی در زمان مقتضی به شکل منطقی در اختیار قرار نگیرند، بهبود وضعیت حکمرانی رخ نمی‌دهد. فرایند میانی نظام

خط‌مشی‌پژوهی یعنی سه نوع ارزیابی خط‌مشی، که اصلی‌ترین بخش این نظام است، وابسته به تحقق به موقع ورودی‌ها و نقش‌آفرینی دو بازیگر اصلی یعنی متولی و مجری است که منجر به ارائه بازخورد به موقع به حکمرانان می‌شود. در نهایت خروجی نظام خط‌مشی‌پژوهی یعنی پیشنهادات سیاستی که با استفاده از تحلیل داده‌ها ارائه می‌شود توسط متولی و حامی استفاده می‌شوند و منجر به بهبود وضعیت حکمرانی خواهند شد. مجری نظام خط‌مشی‌پژوهی با استفاده از بازخوردهای حاصل از پیاده‌سازی پیشنهادات سیاستی، اصلاحاتی را در خصوص نحوه گردآوری و تحلیل داده‌ها و شاخص‌های مورد نیاز برای تحلیل اعمال می‌کنند. این مقاله پیشنهاد می‌دهد که بازیگران حکمرانی یعنی مجلس، مرکز پژوهش‌های مجلس، شورای عالی انقلاب فرهنگی، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، مراکز خط‌مشی‌پژوهی و اندیشکده‌ها، دانشگاه‌ها و سایر

مقالات سوم و چهارم به بررسی موانع تحقق حکمرانی داده‌محور در ایران می‌پردازند، با این تفاوت که مقاله سوم به بررسی این موانع در عرصه عمومی حکمرانی پرداخته است و چهارمین مقاله به بررسی این موانع در یکی از عرصه‌های حکمرانی یعنی حوزه آب می‌پردازد. لذا هم سطح کلان و هم سطح بخشی در این دو مقاله مدنظر قرار گرفته‌اند.

در مقاله سوم با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی موانع و چالش‌های حکمرانی داده‌محور از منظر به کارگیری هوش مصنوعی و فناوری‌های مبتنی بر داده در بخش عمومی»، شش مورد از موانع و چالش‌های بکارگیری هوش مصنوعی در بخش عمومی شناسایی و با استفاده از روش وزن‌دهی ساده فازی اولویت‌بندی شده است. بر اساس یافته‌ها «دسترسی به داده‌ها و کیفیت آنها»، «زیرساخت‌ها و پیش‌نیازهای سازمانی و قانونی»، «فقدان زیرساخت‌های فناورانه در بخش دولتی»، «فقدان منابع مالی کافی در بخش دولتی»، «فقدان دانش و مهارت‌ها در بخش عمومی» به ترتیب مهم‌ترین موانع حکمرانی داده‌محور و «نادیده گرفتن ملاحظات عمومی و اجتماعی»، «تهدیدهای مرتبط با امنیت داده‌ها»، «دامن زدن به تبعیض و تعصب یا ایجاد تعصبات جدید»، «تهدید حریم خصوصی و ملاحظات اخلاقی»، «تهدید بازار کار بخش عمومی»، «تشدید شکاف دیجیتالی جامعه»، «تهدید مسئولیت و پاسخگویی»، «خطر سوءاستفاده و ایجاد حس کنترل در شهروندان»، «صلاح‌دید دیجیتالی و ایجاد فاصله میان مردم و دولت»، «تفاسیر متفاوت از نتایج الگوریتم‌ها»، و «تضعیف شفافیت»، به ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین چالش‌های شناسایی شده‌اند. به‌منظور رفع این چالش‌ها و موانع، در شش دسته اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدیریتی و حکمرانی، فناورانه و اخلاقی، پیشنهادات

بازیگران عرصه حکمرانی، نقش خود را در این نظام بیابند و هر یک با ایفای نقش صحیح خود متناسب با یافته‌های پژوهش، تحقق خط‌مشی‌گذاری داده‌محور و در واقع حکمرانی داده‌محور را رقم بزنند.

مقاله دوم با عنوان «طراحی نظام حکمرانی داده در بخش خصوصی با استفاده از روش‌شناسی سیستم‌های نرم (SSM)؛ مورد مطالعه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران» به حکمرانی داده که به نوعی پیش‌زمینه و الزامی برای حکمرانی داده‌محور است می‌پردازد و این موضوع را در بخش خصوصی دنبال می‌کند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تحقق نظام حکمرانی داده که بتواند نیازهای ذینفعان را به طور مؤثرتر و کارآتری پاسخ دهد، به‌ویژه در قسمت اتصال به پایگاه‌های داده ملی، به استقرار دولت الکترونیک در کشور وابسته است. در شرایط ایده‌آل تحقق دولت الکترونیک و هوشمند، داده‌ها و اطلاعات کلیه دستگاه‌های اجرایی در زمره مالکیت عمومی قرار می‌گیرند و نیاز به بازنگری و تقویت قوانین و مقررات حاکم بر داده‌ها و اطلاعات کشور احساس می‌شود. با این حال، مسائل متعددی مانند وجود قوانین مدیریت بخشی داده‌ها، نقص یا فقدان کفایت پایگاه‌های اطلاعات اصلی، عدم همکاری دستگاه‌ها و چالش مالکیت داده باعث اختلال در اتصال سامانه‌های داده شده است. در این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که دولت زیرساخت‌های لازم برای تبادل امن و کارآمد داده‌ها بین نهادهای دولتی و بخش خصوصی را فراهم کند. همچنین تا استقرار کامل دولت الکترونیک در کشور، انعقاد تفاهم‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه با دستگاه‌های مرتبط با به‌منظور تسریع روند استقرار نظام حکمرانی داده پیگیری شود و بدین واسطه بتوان کیفیت تصمیم‌گیری‌ها در بخش خصوصی را ارتقا داد.

سیاستی با توجه به دینفعان اصلی ارائه شده است. مقاله چهارم با عنوان «تحلیل موانع نهادی حکمرانی داده‌محور در سطوح سازمانی و بین‌سازمانی؛ مطالعه‌ی موردی دسترسی اشتراکی به داده‌های آب در ایران» به شناسایی موانع نهادی تحقق حکمرانی داده‌محور در بخش آب پرداخته و فقدان سیاست‌گذاری جامع، انحصار طبیعی داده‌ها در دولت، عملکرد صلاح‌دیدگی و رقابت سازمان‌های دولتی با یکدیگر به‌عنوان مهم‌ترین موانع تشخیص داده شد. به‌منظور رفع این موانع، پیشنهادات سیاستی شامل تغییر ساختار نهادی، ایجاد سازمان تخصصی دولتی مدیریت جامع داده‌های آب، ایجاد شرکت تخصصی دولتی مدیریت جامع داده‌های آب، و تعامل مشارکتی عمومی-خصوصی با سازمان‌های مسئول پیشنهاد داده شد که در این میان، چهارمین راهکار که نیاز به نهادسازی نداشته به‌عنوان اثربخشتترین راهکار پیشنهاد شده است.

مقاله پنجم این ویژه‌نامه با عنوان «واکاوی ملاحظات اخلاقی و سیاستی حکمرانی داده‌محور» بر این مهم تأکید دارد که حکمرانی داده‌محور نیاز به رعایت ملاحظه‌های اخلاقی و سیاستی ویژه‌ای دارد و در صورت نبود آنها با کژکارکردهایی نظیر تبعیض، تمرکز قدرت، آسیب‌های اجتماعی، کاهش اعتماد عمومی، نقض حقوق بشر مواجه می‌شود. بر اساس یافته‌های این پژوهش، ملاحظه‌های اخلاقی حکمرانی داده‌محور مشتمل بر شفافیت داده‌ها و مدیریت آنها، دسترسی قانون‌مند، در نظر گرفتن اختیار و رضایت افراد، حفظ حریم خصوصی افراد، گردآوری داده‌های باکیفیت است. علاوه بر این ملاحظه‌های سیاستی آن را پویایی مبتنی بر داده، آموزش و فرهنگ‌سازی، ایجاد ساز و کار پایش و اصلاح، همکاری و مشارکت با بخش خصوصی و

بین‌المللی، تامین امنیت داده‌ها، در نظر می‌گیرد. در مقاله ششم با عنوان «رویکردهای تنظیم‌گری در راستای مدیریت چالش‌های اخلاقی و سیاستی در حکمرانی داده‌محور»، ضمن مروری بر چالش‌های اخلاقی و سیاستی در حکمرانی داده‌محور، به ارائه راهکارهای تنظیم‌گرانه می‌پردازد. در این پژوهش، تدوین قوانین جامع و شفاف، ایجاد نهادهای نظارتی مستقل، توسعه استانداردها و دستورالعمل‌های فنی، آموزش و ارتقاء آگاهی عمومی و همکاری‌های بین‌المللی به‌عنوان مهم‌ترین محورهای تنظیم‌گرانه در حکمرانی داده‌محور در نظر گرفته شده است و با تأکید بر نیازهای کشور و با تکیه بر رویکرد تنظیم‌گرایانه، پیشنهادات سیاستی به‌منظور بهبود نظارت و اجرای قوانین مرتبط با حکمرانی داده‌محور ارائه شده است.

در انتها باید تأکید کرد که تحقق حکمرانی داده‌محور، گام مهم و مؤثری در زمینه بهبود وضعیت حکمرانی و حل مسائل کشور و افزایش رضایت شهروندان است. به‌منظور نیل به این مهم، در وهله اول باید آگاهسازی و توافق میان بازیگران گوناگون عرصه حکمرانی در خصوص اهمیت دستیابی به حکمرانی داده‌محور صورت گیرد؛ در وهله دوم باید الزامات پیاده‌سازی حکمرانی داده‌محور با توجه به نقش بازیگران این عرصه مشخص شود؛ و در وهله سوم باید موانع، چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی تحقق الزامات حکمرانی داده‌محور شناسایی شده و پیش‌بینی لازم برای مواجهه با آنها صورت گیرد. انتشار چنین ویژه‌نامه‌هایی می‌تواند زمینه لازم برای این سه گام مهم در تحقق حکمرانی داده‌محور را در کشور فراهم کند.

منابع

- بابایی، سحر (۱۴۰۳). «طراحی نظام خط‌مشی‌پژوهی در حکمرانی داده‌محور»، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۲.
- پاینده، رضا (۱۴۰۳). «طراحی نظام حکمرانی داده در بخش خصوصی با استفاده از روش‌شناسی سیستم‌های نرم (SSM)؛ مورد مطالعه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران»، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۲.
- اکبری، ایمان؛ دانایی فرد، حسن؛ عبدالحمید، مهدی؛ محمودی، مصطفی؛ خسروی، مهدی. (۱۴۰۳). «شناسایی و اولویت‌بندی موانع و چالش‌های حکمرانی داده‌محور از منظر به کارگیری هوش مصنوعی و فناوری‌های مبتنی بر داده در بخش عمومی»، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۲.
- میرعمادی، سید ایمان؛ ضرغامی، مهدی؛ طباطبایی، سید محمود. (۱۴۰۳). «تحلیل موانع نهادی حکمرانی داده‌محور در سطوح سازمانی و بین‌سازمانی؛ مطالعه‌ی موردی دسترسی اشتراکی به داده‌های آب در ایران»، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۲.
- دهقان پور فراشاه، علیرضا؛ دهقان پور فراشاه، افسانه. (۱۴۰۳). «واکوی ملاحظات اخلاقی و سیاستی حکمرانی داده‌محور»، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۲.
- محمودی، مصطفی؛ اکبری، ایمان؛ بابایی، سحر. (۱۴۰۳). «رویکردهای تنظیم‌گری در راستای مدیریت چالش‌های اخلاقی و سیاستی در حکمرانی داده‌محور»، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۲.

References

- Rogers, B. (2018). Fissuring, data-driven governance, and platform economy labor standards. Temple University Legal Studies Research Paper, 2017–30.
- Singh, Amanvir. (2023). A Theoretical Understanding of Governance and Good Governance. VIDYA - A Journal of Gujarat University, 2(1), 39–47.